

Маргарыта Латышкевіч

Век людзей

(працяг)

Донай пачасаў патыліцу і прыгадаў: сапраўды, перад выпраўленнем у Вугерку на княжы савет паляўнічы даваў яму важкую каменную пласціну, усю ў серабрыстых пражылках, недзе з палову далоні памерам. Пласціну трэба было пакінуць на прошчы ля Расальнай Падзі, калі раптам тамтэйшыя камяні былі знішчаныя людзьмі. Прошча, аднак, аказалася згубленай, ператворанай у бярог начніц, таму пра камень Донай не ўспомніў ні ля самой прошчы, ні пасля, у Вугерцы. Яго б не здзівіла, калі б вугеркаўскія служкі выкінулі Вотанаў камень, перакладаючы дарожныя торбы, ці калі б той згубіўся, выпаўшы. Але, як выявілася, белая пласціна, халодная навобмацак, мірна спачывала на самым дне заплямленай кайстры. Донай, пакорпаўшыся, адшукаў яе і, аддуваючыся, працягнуў Вотану.

Той павольна правёў над белым каменем рукою, дзіўна склаўшы пальцы, — і ўспыхнулі сярэбраныя пражылкі, варухнуліся, склаліся ў некалькі агністых рун. Засяродзіўшыся, можна было пачуць, як цягнецца ад іх ціхі шэпт, як паўтараюць галасы срэбра, нібы заклінаючы, адно і тое ж слова.

— Яны... клічуць цябе па імені?.. — ахнуў Донай.

Вотан задаволена паківаў і пацвердзіў: сапраўды, клічуць. Гэтак яму будзе прасцей адшукаць іх на тым беразе, проста ідучы на покліч.

— Да таго ж, — Вотан злавесна ўсміхнуўся. — Для некаторых... асабліва цікаўных гэта будзе прамым сведчаннем, што я побач. Каб не дазвалялі сабе лішняга.

Донай прыгадаў бяссільную злосць Аленья, які адчуў Вотанаву прысутнасць, і тую паспешлівасць, з якой усе трое збеглі, адно каб не сустрэцца тварам да твару.

— Калі ў час не нагонім вас за мостам, — строга наказаў Вотан, — едзьце на Істач. Пад Сонцаварот туды ўсе дарогі вядуць, не размінемся.

На тым і развіталіся. Вотан і Нешка, прыспешваючы сваіх верасовых скакуноў, памкнуліся па ўтравелым прасёлку і хутка зніклі за пагоркамі. Стаўры, пераступаючы лапамі, прасачыў іх шлях, глуха цяўкаючы. Мабыць, таксама хваляваўся за Вотана.

— А яны... гэтыя цікаўныя... — падаў голас Вельс, — яны... могуць вярнуцца?

— Яны заўжды вяртаюцца, Лівень, — суха адказаў Ясь, і Вельса перасмыкнула.

Шашка, тряснуўшы валасамі, няголасна прапанавала, калі раптам што, кідаць звязанага музыку за сабою, а самім ратавацца.

— Ты сама дабрыня, дзіця камянёў, — працадзіў Ясь, паціраючы перавязаную далонь.

Ён, як і Стаўры, глядзеў, як аддаляюцца двое вершнікаў.

З неба крапаў ціхі дожджык, шапацеў між кволых бяроз, што караскаліся ўверх па схіле. У частых зарасніках глогу мільганула рыжая спіна лісы, якая выйшла мышкаваць. Па бальшаку на захад паўзла некалькі цяжка нагужаных вазоў. Фурманы ў дыхтоўных світах ды высокіх шапках смакталі люлькі і абсмоктвалі свежыя плёткі пра Старых Звяроў, ды Воя-Выратавальніка, ды пра заручыны Тарса Навіпольскага з вугеркаўскай князёўнай. Донай успомніў зацягнутую ў аксаміт тугу са свайго сну — і міжволі засмуціўся і сам.

— Гэты камень адпужвае Гон, так? — прагаварыў Вельс, калі яны, трохі адпачыўшы, зноў выправіліся ў дарогу. — То чаму Вотан не абвешаў цябе такімі штукамі ад пачатку?

Ясь усміхнуўся.

— Бо такія штуркі не столькі адпужваюць Гон, — патлумачыў паблажліва, — колькі дазваляюць цябе знайсці. А я апошнім часам не вельмі люблю... знаходзіцца.

Стаўры, які бег побач з Ясевым канём і, наставіўшы вушы, уважліва слухаў гаспадара, гаўкнуў, быццам дадаў свае два грошы да гутаркі.

— Хіба вы з Вотанам не прыяцелі? — здзіўлена адазваўся Вельс. — Ці гэта вы з ім так гуляецеся: ты хаваешся, ён шукае?

— Хутчэй, сям'я, — адказаў Ясь, узважыўшы нешта ў розуме. — І... ды не, не ў гульні тут справа, Лівень. Проста... мне трэба было падумаць. Пра многае адразу.

Музыка зноў пацёр перавязаную далонь, паморшчыўся: ледзяныя іглы ў ране, відаць, мулялі. Ясь перахапіў Донаеў спачувальны пагляд і раздражнёна адкінуў светлыя пасмы з твару.

— Я не паміраю, Ручай, — сказаў тонам цішэй, каб не ўчулі Вельс і Шашка. — Яшчэ не, прынамсі. Я абяцаў табе дапамагчы, значыць, і ў Істачы дапамагу таксама.

— А... пасля Істачы? — насцярожана спытаў Донай.

Навіпольскія вараныя мерна перабіралі нагамі, разганяючы цішыню тупатам. На прыдарожных вольхах пазвоньвалі жаўтагрудыя сініцы, а ў нізінцы, што патроху адкрывалася воку, над невялікім возерам плыла песня — там некалькі жанчын, мабыць з бліжняй вёскі, мылі бялізну. Ясь, нахіліўшы светлую галаву да пляча, колькі часу моўчкі прыслухоўваўся да гісторыі юнай панны, што, ходзячы па садзе ды збіраючы кветкі, незнарок прычаравала свайго суджанага. Прачкі выводзілі складаную мелодыю тоненькімі прачулымі галасамі, што разносіліся над возерам, і стукат пранікаў ды пляскаць мыльнай вады спляталіся з песняю ў адно цэлае — дзіўнаватае, але па-свойму прыгожае.

— Пасля Істачы... — павольна загаварыў Ясь, калі бальшак аднёс іх далей ад песні і тая патроху заглухла між пагоркаў. — Пэўна, не будзе нікага «пасля». Прынамсі, для мяне.

Музыка абачліва пакасіўся на Шашку і Вельса, што ехалі злева ад яго і досыць шумна абмяркоўвалі асабліва сці палявання на фазанаў, звычкі хітрых лясных птахаў ды спосабы падмануць іх вабікам.

— Альбо я... стану тым, пра каго ты казаў, — працягнуў лютніст ціха, — альбо ім зробіцца той, другі. Ат, што савой аб пень, што пнём па саве, праўда?

— Хіба... княжанне ў Кургановым Полі — гэта смерць? — нахмурыўся Донай.

Ад іх з Вельсам старой нянькі, аматаркі вішнёвай наліўкі, ён чуў дастаткова дзікіх баек, каб паверыць і ў нешта падобнае. Іншая справа, што ў такое і верыць не хацелася.

— Не зусім, — Ясь закінуў голаў, падстаўляючы бледны твар пад халодны дробны дождж. — Проста... Нешка ж табе казалі. Белы Князь застаецца, так ці іначай. І стаць ім — значыць перарадзіцца ў некага... іншага. І таго іншага не будзе, калі не памрэ старое.

Ён паморшчыўся, сціснуў і расціснуў левы кулак: рана з ледзяной кветкай, што вырастала з жывой плоці, не давала спакою.

— Мне раней падавалася, — сказаў Ясь з кволай усмешкай. — Ну, вось яшчэ год таму я думаў, што ад гэтага можна схавацца. Уцячы. Але, як выявілася, вечна ўцякаць нельга. Ды і не ўцячэш ад сябе і... пад маскаю не схаваешся, праўда, Ручай?

— Не ўцячэш, — змрочна пагадзіўся Донай, якому прыгадалася бясконца снежная раўніна пад чужымі зорамі ды холад ад жалезнай маскі ў руках.

Ясь уздыхнуў, прыплюшчыў вочы і ці то задрамаў, ці то проста надоўга замоўк, быццам адмежаваўся нябачнаю сцяной. Донай маўчаў таксама, спрабуючы неяк укласці пачутае ў галаве. Атрымлівалася блага: Князь Зімы і перараджэнне, выток Вугеры і Сонцаварот, злавесны

паляўнічы ды просьба Хэлы дзіўна перамешваліся ў ягонай галаве, бязладна мітусіліся, ажно заламіла скроні. Стаўры з глухім браханнем ганяў варон, што паважна праходжваліся па чорных барознах за вольхамі; часам адставаў, часам забягаў наперад і чакаў на ўзбочыне, махаючы хвостом ды вываліўшы пунсовы язык.

А Вельс няголасна распавядаў насмешлівай Шашцы гісторыі іх з Донаем маленства ў Ружыцы: пра рабаванне слабадскіх садоў, пра кепікі з соннай нянькі, пра паляванні разам са старым, пра іх самы першы — і, пэўна, самы кароткі — візіт у слабадскую карчму.

— ...То, значыць, заходзім, — гаварыў Вельс. — Паважныя, наколькі ўвогуле могуць быць паважнымі трынаццацігадовыя мальцы. Па сярэбраным дукаце ў кожнага, ну і дзеля паважнасці дамовіліся, як што, казаць, маўляў, рэшты не трэба. І тут Донай з усёй сваёй паважнасцю ўразаецца ў карчмарку, што ішла міма з поўным падносам пустога посуду. Добрая такая цётка, упоперак сябе шырэйшая, у Доная заўжды быў густ. Бам, тарарам, посуд на падлозе, карчмарка на аскепках, Донай на карчмарцы. І вішчыць на ўсю карчму: «Рэшты не трэба, рэшты не трэба!»

— А ты ўпэўнены, казачнік, — адгукнуўся Донай, — што не пра сябе раскажаш?

Брат тут жа з гонарам ускінуў падбароддзе і заявіў, што ў падобных выпадках з дамамі ягоная памяць ніколі не падводзіць. Яны пераглянуліся і засмяяліся разам, бо прыгадалі і старую Адэлю, тую карчмарку, і мясцовых дзядзькоў, якія гралі ў карты ля самага ўваходу, а таму аказаліся спрэс абсыпаныя бітым посудам ды аб'едкамі, і заезджага чарнавусага пана, якому ручкай ад разбітага куфля прыляцела ў самы лоб.

— Дурні два, — сказала ім Шашка (але дабрадушна) і таксама засмяялася.

А дарога няўмольна несла іх чацвярых далей, і Чорныя Груды, нарэшце, засталіся за спінамі, і серабрыстыя бярэзнікі маячылі справа і злева ад бальшака. Сярод бяроз і чаратоў зівалася Майва — ленаваты прыток Вугеры, што бег да яе ад самых гор на поўдні. Па рацэ, асабліва ў ціхіх затоках, раскіданыя былі рыбацкія чоўнікі, лёгкія і хуткія. Начныя замаразкі яшчэ не паспелі спыніць плынь, мутнавата-белы лядок трымаўся толькі дзе-нідзе ля берагоў. У зарасніках, што спускаліся да вады, часам мільгалі бурывы казулі — і тут жа, успудзіўшыся, знікалі, як цені.

Захад патроху разгараўся, калі наперадзе за бярэзнікамі паказаўся рачны разлог, і муры невялікай крэпасці на ўзвышшы, і дробныя домікі з чарацянымі дахамі, раскіданыя бліжэй да ракі, і вялізны каменны мост, на якім ужо запальвалі сігнальныя агні. Над крэпасцю віліся сцягі Навіполя, нахабным чынам перафарбаваныя ў вугеркаўскі пунсовы колер. На беразе некалькі драўляных дзорных вышак глядзелі на раку, і над Вугерай пелі, перагукаючыся, баявыя ражкі. Колькі запозненых гандляроў з нагружанымі вазамі з'язджалі з моста, шумна грукочучы коламі. Некаторыя паварочвалі направа, у тракцір, некаторыя не прыпыняліся, гналі коней далей па бальшаку на захад.

Як спакусліва ні выглядалі адчыненыя дзверы тракціра, Донай вырашыў не адкладаць пераправу. Дзорных на мосце, што адсочвалі рух падарожных, іх пярэстая кампанія, падобна, трохі насцярожыла, але ў Шашцы амаль адразу ж пазналі рагану і прапусцілі далей з паклонамі.

— Вось цікава, — задуменна прагаварыў Вельс, у сядле азіраючыся на поўных пашаны навіпольцаў, — значыць, раганы ў вас — як нашы мацеркі-вайдэлоткі?..

Шашка з'едліва чмыхнула і трасянула валасамі, абудзіўшы званочкі ў косах.

— Вашы мацеркі-вайдэлоткі таксама нясуць у сабе жывы драбочак волі сваіх багоў? — спытала ў Вельса пранікнёным тонам, — Ці проста апранаюць свае пышныя строі, пяюць і дглядаюць драўляных балванаў?

— Ну, з камянямі яны не гавораць, — засмяўся Вельс. — Калі ты пра гэта, старая.

— Не гавораць са сваімі багамі, — паважна выправіла Шашка. — У тым і рэч.

За мостам вечаровы змрок караскаўся, гусцеючы, па сухіх палынах на высокім беразе. З палыноў вырастаў стары, яшчэ часоў Алелькі Заснавальніка, форт з прыземістай вежай, што трохі раздавалася ўшыркі ўнізе. Між зубцоў сцяны праходжваліся дружыннікі ў чырвоных плашчах, паблісквалі паходні. Вецер, што павяваў ад форта, нёс пахі тушанай капусты ды смажанага мяса: там гатавалі вячэру.

Вакол форта, нават ля самых равоў з завостранымі каламі, ляпіліся хаткі, большыя і меншыя, з гародамі, з прысадамі, з хлёўчыкамі ды свірнамi. За платамі падбрэхвалі сабакі — на хрыплыя пажылыя ці тоненькія шчанячыя галасы. Стаўры, наставіўшы вушы, пэўны час прыслухоўваўся да гэтай ажыўленай гутаркі, а пасля адазваўся і сам, і мясцовыя псы гукнуліся залівістым хорам.

Дружыннікі, што вартавалі мост з вугеркаўскага боку, пазяхаючы, досыць шумна абмяркоўвалі нягоды ў Істачы — самы сапраўдны паморак, калі верыць чуткам.

— А ўсё таму, што апошнія часы надыходзяць, — упэўнена казаў адзін шыракаплечы вой, набожна ўзводзячы круглыя вочы ў неба. — Літасцівыя багі, каб справядліва пакараць людзей за грахі, шлюць і пачвар, і нелюдзяў, і мор, і голад.

— Ну, такая сабе літасць, я табе скажу, — насмешліва адазваўся таварыш шыракаплечага, худы і доўгі, з вострым птушыным носам.

Трэці дружыннік тут жа разважліва дадаў, што каб багі насамрэч хацелі людзей пагубіць, дык не пасылалі б Воя-Выратавальніка на дапамогу.

Тут іх размова перапынілася: згледзелі прыезджых, нахмурыліся і напяліся — хай і змушана, як бы па абавязку. Над мостам у Навіполе ўсё яшчэ душнай хмараю вісела прадачуванне вайны, і нават некалькі месяцаў мірных перамоў паміж Алізарам і Тарсам не змаглі развезьць узаемную падазронасць канчаткова.

«Зрэшты, — думаў Донай, — гандаль болей не спыняецца, падарожныя досыць свабодна ездзяць з аднаго берага на другі і ад цёмных хатак ля форта патыхае спакоем. Дружыннікаў болей клапоцяць дзіўныя чуткі пра Істач ды блізкая змена: унь адзін нават шлем зняў, а двое адышлі ўбок, пад частакол, дзе сушэй, ды запалілі люлькі. Вядома, у сталіцы ўрачыста аб'явілі пра заручыны Амены і Тарса, а гэта — яўны доказ замірэння князеў. Адно вось такая разняволенасць на мяжы непакіць, і міжволі ўяўляецца, што сказаў бы дзядзька, пабачыўшы такое. Ці — як бы той лаяўся».

— ...Ды свае, свае, — супакойліва гаварыў Вельс тым часам, займаючы вугеркаўцаў нязмушанай размовай. — Ружыцкія.

— А-а, — адазваўся худы. — Гэта ж ваш пан Дубыніч, князеў дзядзька, памёр? Бяда!

— Сапраўды, — глуха пагадзіўся Вельс, губляючы звычайную жывасць.

Вусаты дружыннік тут жа згадаў, як яшчэ хлапчуком бачыў Дубынічава паляванне ля Мо-рацкай пушчы: спрэс бывалыя егеры, а жарцікамі, бывала, так і сыплюць.

— Дзяўчо з ім яшчэ, помню, усё выязджала, — дружыннік паторгаў чорны вус, лёгка крану-ты сівізнай. — Дачка ці выхаванка якая. Мы дзівіліся ўсё, што малая з лукам.

— Уладар быў, як у старыя часы, — паківаў набожны шыракаплечы. — Шырокай душы! Алелькавіч, як мае быць. Князь Алізар, не ў крыўду сказаць, а не такі ўдаўся.

Размова пайшла пра тыя самыя старыя часы, якіх, праўда, тут ніхто не помніў, затое ўсе агулам хвалілі. А Донай, слухаючы галасы дружыннікаў, што патроху аддаляліся, зачапіўся думкамі за прыгаданую дзядзькаву выхаванку — быццам усадзіў стрэмку пад скуру.

Чакаць Вотана і Нешку вырашылі ў карчме, што стаяла наводшыбе, над самаю кручай. Бераг з часам, напэўна, асыпаўся, бо адзін бок аблезлай хаты падвіс у паветры, і гаспадары яго падперлі

тым, што трапілася пад руку: каламі, дошкамі, лепячы адно да аднаго досыць бязладна, абы трымалася. У прыцемку падавалася, быццам хата адрасціла з дзясятка ног рознай таўшчыні і даўжыні ды з апошніх сіл спрабуе ўзлезці вышэй па беразе.

Сонца паспела закаціцца за далягляд, мароз набіраў сілы, смачна патрэскаваў белаю коркай на лужынах пад ганкам карчмы. Навіпольскіх вараных пакінулі ў стайні, дзе спраўна завіхаліся двое мурзатых хлапчукоў. Старэйшы, гадкоў дзесяці на выгляд, паважна і назнарок басам абяцаў дагледзець жывёлу як трэба. Малодшы, удвая меншы, не абяцаў нічога, адно глядзеў ва ўсе вочы ды брудным пальцам лез сабе ў рот, дзе хістаўся пярэдні зуб.

— Маці з намі траімі засталася, — суха патлумачыў старэйшы. — Дапамагаем, ну.

У карчме было пуставата. Таропка даядалі вячэру барадатыя навіпольскія гандляры, што вырашылі пераначаваць па дарозе на Вугерку. Непадалёк размясціліся горцы — некалькі мажных старых з доўгімі сівымі косамі, з імі падлетак з яшчэ незаплеценымі валасамі — усе ў нябачаных даўгапалых куртках без рукавоў, ды з футровымі воратамі, з размалёванымі тварамі і рукамі. Асабліва вытрэшчвацца не хацелася, бо горцы глядзелі сурова і на поясе ва ўсіх, нават у падлетка, былі ўнушальныя сякеры, але некаторыя ўзоры на іх скуры нагадалі Донаю распіс на Шашчыных далонях. Звівы каранёў ды пляценне галін, што складваецца ў чароўныя знакі, а тыя — сплятаюцца ў словы, напоеныя сілай.

Двое дружыннікаў з форта, адпачываючы між дазорамі, пазяхалі за глінянымі куфлямі і няголасна перагаворваліся. За перагародкаю плакала дзіця. Гаспадыня карчмы, невысокая і сухая, з бляклым змучаным тварам і патухлымі вачыма, падышла, пакашліваючы і падбіраючы пасмы, што выбіліся з-пад каптура, спытала, чаго б гасцям хацелася. Хацелася адагрэцца і пад’есці, і яны прыселі за стол у дальнім кутку, нарэшце скінуўшы адсырэлыя плашчы.

Стрэмка ў думках замінала, не давала Донаю ні есці, ні піць, ні адпачываць. Чамусьці гэтая згадка пра дзяўчо з лукам, што ездзіла разам з дзядзькам ды ягонымі егерамі на паляванні, падавалася важнай, засцілала розум. Донай ледзь крануўся вячэры, і балбатня, якой перакідваліся трое астатніх, праходзіла міма. Стаўры, падчысціўшы мяса з місы пад сталом, паклаў Донаю цяжкую галаву на калені ды глядзеў залатымі вачыма жаласна і дагодліва, быццам не ёў з тыдзень, шумна аблізваў льясныя чорны нос

— У дзядзькі была дачка? — задумліва спытаў Донай у брата, трэплючы Стаўры за вуха.

Вельс, які якраз набіў поўны рот пірагом з капустай, зрабіў вялікія вочы ды паматаў галавой.

— Вядома, не, — адказаў брат, пражаваўшы і пракаўтнуўшы. Задумаўся, пацёр лоб тыльным бокам далоні. — Прынамсі, — сказаў ужо не так упэўнена, — я... нічога такога не чуў.

— Не проста ж так вас узялі на выхаванне, — мовіла Шашка, возячы драўлянай лыжкай у місе. — Каму ўвогуле ахвота няньчыцца з чужымі дзецьмі?

— Добраму чалавеку?.. — прапанаваў Ясь няголасна.

Шашка пагардліва фыркнула.

— Ясная справа, — сказала, — добраму. Як жа. Але гэта не старыя балады, вершаплёт. Ніхто не бывае добрым проста так, то і сіроткам ніхто не даў бы прытулак проста так. Нават і заможны ўладар з княжай сям’і, якому грошы няма куды падзець. Дзеля ўсяго мусяць быць свае прычыны, і ў дзядзькі гэтых дваіх яны, ясная справа, таксама былі. Магчыма, нават задужа асабістыя.

— Ды і Алізар вас, гляджу, не надта любіць, — Шашка бліснула халоднымі шэрымі вачыма. — То, можа, якраз дзеля, так бы мовіць, занадта блізкага сваяцтва?..

Паўпустыя місы на стале падскочылі — гэта Вельс стукнуў па стале кулаком. Сядзеў бледны, нахмураны, з глыбокай зморшчынай між броваў, і цень, што распаўзаўся за ім па сцяне, стаў вусцішным, выродлівым, непамерным.

— Змоўч! — сказаў ён Сташцы гнеўна і хрыпла, і вусны ў яго дрыжалі, і словы з іх не ішлі — быццам штось замінала, быццам лёдам скавала бязважкую слоўную плынь, што заўжды лілася з яго так нязмушана.

Сівыя горцы павярнулі да іх галовы, дружиннікі нахмурыліся, гандляры адарваліся ад вячэры.

Пэўны час вакол гусцела ціша, адно за перагародкаю ўсё яшчэ плакала дзіця. А тое злоснае «змоўч» гукнулася ў Донаевай галаве, ды не братавым голасам, іншым, але знаёмым. Сваім? Даўні, ужо амаль забыты гнеў успыхнуў глыбока ў сэрцы. Колішні гнеў, ахутаны палыновай горыччу, быццам адкладзены ў кufры да лепшых часоў.

«Змоўч!» — хвостка, як бізуном. Бо гаварыць нельга, бо словы трывожаць і раняць, бо ўнутры патрэбная ціша, ледзяная, вечная, як тая, што плыве між чужымі зорамі і бяскрайнімі снягамі. Бо іначай не выжыць, не схавацца, не змірыцца, і аскепкі ўспамінаў раняць глыбока, і памяць крывавіць, вогненная і невыносна балючая.

— ...Ды што ж ты так, — здзівілася знійкавелая Сташка, акругліўшы вочы. — Тут жа нічога такога няма, нават калі і... Я толькі хацела сказаць, што...

Ад яе голасу, што падаўся грубым, брыдкім, скроні Донаю працяла ледзянымі ігламі. Ён паморшчыўся, кранаючыся галавы, а брат, быццам нешта адчуўшы, паклаў Донаю руку на плячо, і Вельсаў пагрозлівы цень у момант апаў. *Ці ўсё добра? Ты нешта занадта белы з твару. Стаміўся, мабыць?* І ўсё без словаў, што джалілі, як восы, усё бязгучна — паглядам, думкаю, біццём крыві ў жылах, багі яго ведаюць як.

Донай колькі разоў удыхнуў і выдыхнуў, адчуваючы, як слабне няпрошаны ўспамін, як адкотваецца боль у скронях.

— Усё добра, — адказаў ён занепакоенаму Вельсу, падымаючыся з лавы і стараючыся прыхаваць пагляд. — Я... мне проста трэба свежага паветра.

Вельс таксама прыўзняўся быў, але Донай спыніў брата, пакруціў галавою.

— Усё добра, — выціснуў зноў, марна спрабуючы ўсміхнуцца. — Праветрыцца б яшчэ трохі — і зусім палепшае.

Вельс, уздыхнуўшы, паківаў са згодаю, сеў.

— Толькі далёка не адыходзь, — папрасіў. — З кручы паляціш — шукай цябе пасля.

Ясь таксама падняўся, выцягнуўшы лютню са скуранаго гарба. На хаду падміргнуў Донаю і, кранаючыся струн, падышоў да замучанай карчмаркі, ажыўлена зашаптаўся з ёю. Тая спатку непаразумела лупала вачыма, пасля, папраўляючы каптур, заківала са згодаю, нават усміхнулася — слабай хваравітаю ўсмешкай, трохі няўмелай, быццам калісьці адкладзенай да лепшых часоў.

— Зрабіце ласку, васпане, — сказала, і Ясь згодна нахіліў галаву, правёў рукою па струнах — быццам вада зазвінела.

Чакаць песні Донай не стаў: не хацелася гукаў і галасоў.

На дварэ ўжо сцямнела. Ліхтары над ганкам карчмы сям-так разганялі змрок, асвятляючы дашчаныя прыступкі, пабеленую сцяну і край даху. Верх пацямнелай бочкі, што збірала джжавую ваду, ускрыўся шызым лёдам, з нізкага неба сеяўся дробны сухі снег. Чуваць было, як пад кручаю, над якой завісла карчма, мерна ўздыхае вялікая Вугера, загорнутая ў покрыва густога туману, як сонна падбрэхваюць псы ў вёсцы, як перагукваюцца дзорныя ў форце ды на мосце. Самога моста не было відаць, адно зыркя агні, запаленыя на ім — ды, за туманам рачной даліны, частыя агеньчыкі на далёкім навіпольскім беразе.

Выдыхаючы аблачынкі марознай пары, Донай прайшоўся да стайні, каб праверыць коней. Малыя конюхі, задаўшы ім корму, сышлі, падвесіўшы запаленыя ліхтары ля ўваходу. Коні, і вараныя з балотнай заставы, і рыжыя з сівымі, што, мусіць, належалі горцам ды гандлярам, пафырквалі, патрэсвалі грывамі, па-прыяцельску перагаворваючыся між сабою, прыстуквалі капытамі.

Упэўніўшыся, што са скакунамі ўсё добра, Донай прысеў тут жа, побач са стойламі, на салямяныя цюкі. Сеў, абхапіўшы галаву рукамі. Думаў так: калі памяць не падманвае, калі карцінка, складзеная з аскепкаў, праўдзівая, дык гэта ён, Донай, загадваў брату замаўчаць. Надколаты ўспамін прамільгнуў перад ім яшчэ тады, у ваўчынай яме ля балот, а зараз у Вельсе ён як бы пабачыў сябе збоку — і некаторыя драбочкі разбітага люстра паціху пачалі складвацца.

Загадваў замаўчаць, ставячы ледзяную сцяну перад слоўнаю плынню. Звязваючы, змушаючы, замыкаючы вусны.

— Але ж я не хачу, каб ён маўчаў, — скрушна прамармытаў Донай услых. Тупа глядзеў сабе пад ногі, прыслухоўваючыся да прыціхлых ледзяных іголак у скронях, а пасля за рэхам болю пачуў успуджанае конскае ржанне. Ускінуў галаву — і згледзеў, як хвалююцца коні, як нервова пераступаюць, закідваючы галовы, і пужліва косяць цёмнымі вільготнымі вачыма на ўваход.

— Што за... — выдыхнуў Донай, падскочыўшы, і паветра вырвалася з вуснаў марознаю парай.

З прыадчыненых варотаў стайні, бліскаючы ў святле ліхтароў, паўзлі Донаю пад ногі драпежныя крышталікі інею.

25.

Па інеістых лускавінках, бліскучых і хрусткіх, Донай пайшоў, сціскаючы ў левай руцэ корд, а ў правай трымаючы ліхтар. Біўся агеньчык свечкі за патрэсканым шклом, з ціхуткім шоргатам сыпаўся снег, быццам драпаючы па дрэве тонкімі кіпцюрамі.

Звонку было бязлюдна. Мерна падаў снег, успыхваючы дробнымі кропкамі атрутнага срэбра над нізкім ганкам карчмы, асветленым ліхтарамі; засыпаў мёрзлы бруд, узбіты капытамі ды коламі; прыхоўваў зашклёныя льдом дробныя лужынкi. З кепска прычыненых сенцаў карчмы рассыпаліся прыглушаны спеў лютні ды чалавечыя галасы, і блізка-блізка, дзесь за цёмнаю стайняй, за платамі ды гародамі, жаласна завываў, узносячы скаргі Небу, сабака.

На свежым снегу стаяў, напружана прыглядаючыся да варотаў стайні, адзін з паляўнічых — той, маладзейшы, што насіў лёгкі шлем без забрала ды плямістае рысінае футра на плячах. Сіняк ад Донаевага ўдару ў пераноссе яшчэ не паспеў сысці з ягонага гожага твару, і цёмныя бровы ён хмурыў, хаця пагрозаю ад ягонай самотнай постаці не патыхала. Донай, прыплюшчыўшы вочы, мог чуць, як часта б'ецца сэрца паляўнічага — з адчаем і страхам, з вялікім страхам, але без колішняй ярасці.

— Косткасе... — загаварыў быў Рысь з заўважнай палёгкай, калі Донай паказаўся на дарожцы з інею. І тут жа асёкся, злосна выскаліўшыся, і пацягнуўся да сваіх парных клінкоў.

Донай звузіў вочы і падняў корд, па якім плылі белыя агні чароўных знакаў. Рысь, косячыся на лязо, адступіў на колькі крокаў убок.

— Пакліч Косткасея! — загадаў, гідліва скрывіўшыся, і занепакоена азірнуўся, і павёў плячыма. — Зараз жа! Ну?..

— Нашто? — падазрона спытаў Донай, не апускаючы корд, і паставіў ліхтар ля сваіх ног.

Ён патроху пачынаў разумець: пласціна з белага каменю, зачараваная Вотанам, сведчыла пра Вотанаву прысутнасць, што б гэта насамрэч ні значыла. Праўда, сам руды вой меркаваў, што такі знак — «Вотан побач» — адвадзіць тых, хто палюе на Яся, а не прывабіць іх.

Рысь закаціў вочы і сярдзіта цокнуў языком.

— Бо мне трэба з ім пагаварыць, вырадак, — адазваўся раздражнёна. — Што няясна?

Прысутнасці іншых паляўнічых не адчувалася, а гэты, падобна, з'явіўся тут з нейкай іншай прычыны. Донай, чмыхнуўшы, падумаў без злосці, што апошнім часам яго занадта часта называлі вырадакам — і людзі, і не-людзі. І нагадаў сабе, што перад ім насамрэч — не вой кургановага народа, а ўсяго толькі ягоны аднагодак, чалавек, мабыць, дзіцёнак-падменьш, скрадзены ў родных бацькоў ды выхаваны на Кургановым Полі. Ён павёў бровамі і пасля некаторага вагання схваў корд у ножны.

— Няясна, — заўважыў Донай рахмана, — чаму ты тут з'явіўся, чалавечы дзіця.

Найменне зляцела з ягоных вуснаў само сабою — як звычайна бывала са словамі, што набывалі ўласную волю і звонкую сілу. І словы ўдарылі — лепш за поўху: Рысь пачырванеў, задыхнуўся абурэннем, неразборліва працадзіў лаянку.

— Пакліч Косткасея, чуеш? — паўтарыў буркліва. — Няма часу тут з табой...

— Зайдзі і сам пакліч, — Донай кіўнуў на карчму, што свяціла акенцамі. — Адно — ці захоча ён з табой гаварыць?

У карчме, вядома, Вотана не было, але народ Курганоў, як Донай разумеў, не мог перайсці парог чалавечага дома без прамога запрашэння — прынамсі, пакуль стаіць той дом, а ў ачагу палае агонь. Цяжка сказаць, ці распаўсюджвалася забарона на падменышаў, выхаваных нелюдзьмі, ды і не так даўно асаблівай павагі да гэтага старажытнага правіла тройца паляўнічых не выказвала. З іншага боку, рассудзіў Донай, каб яго зусім нічога не звязвала, Рысь даўно мог бы праверыць карчму і сам, нават і да Яся дабрацца, а не тырчаць пасярод двара, малапамалу прыпадаючы сняжком.

Рысь па-хлапечы пацягнуў носам, нерашуча зірнуў на асветленыя знутры запацелыя вокны. І тут жа гнеўна выскаліўся:

— Не задавайся, вырадак. Мяне таксама Косткасей вучыў, і не адзін год, кеміш?..

У гэтых словах адчувалася ўколатае хлапечэе самалюбства і адначасна — адчуванне ўласнай значнасці і выключнасці. Сказана было так, быццам гэта мусіла ўразіць ды паставіць на месца. Але Донай толькі раўнадушна паціснуў плячыма. Рысь перарывіста ўздыхнуў, раўніва пакасіўся на корд у Доная на поясе.

— То ж ягоная работа, — мовіў сцвярдзальна, не пытаючыся. — То ў цябе Косткасеева работа. Ён і праўда падарыў табе зброю, створаную ўласнаручна, — пахмурна дадаў Рысь і падціснуў вусны. — Табе! Вырадку!..

— Ага, — проста адазваўся Донай, безуважна папляскаўшы клінок даланёю, як патрапаў бы па холцы сабаку. Ручай адазваўся на дотык россыпам сярэбранага смеху.

Рысь, відавочна вагаючыся, пераступіў з нагі на нагу, зноў азірнуўся, быццам непакоіўся, што за ім уважліва сочаць. Сціснуў кулак і цяжка ўздыхнуў, нібыта для сябе ўсё канчаткова вырашыў. І, кашлянуўшы, глуха загаварыў — гледзячы сабе пад ногі, хмурачыся.

— Косткасею лепш не з'яўляцца на Істачы ў ноч Сонцавароту. Лепш сысці як далей, як хутчэй сысці, бо новы князь будзе яго чакаць. І гэтага дурнога паўчалавека, якога ледзьве не ўхапілі ля Баштавага берлагу, яго таксама будзе чакаць. Таму, калі ўжо Косткасей за свайго нябога гэтак пераймаецца, хай з сабою прыхопіць, хай дапаможа ўцячы. Хай схавает яго, калі сапраўды клапаціцца. На Кургановым Полі вырадку ніколі не княжыць, гэтак новы князь сказаў.

— Новы князь? — перапытаў Донай, пачухаўшы патыліцу.

Рысь кіўнуў.

— Сын... старога князя, — патлумачыў шэптам і зноў азірнуўся. — Княжыч. *Вольмір*.

Названае ўслых імя, хай Рысь і шаптаў, грывнула нястрымнаю сілаю, пакацілася па снежнай белі. Вецер рэзка змяніўся, снег секануў мацней, пад вуглом, б'ючы вострымі льдзінкамі па шчоках. З даху стайні, грукочучы, рэзка сыпанулі льдзіны: мабыць, адтуль узляцеў на мяккіх крылах драпежны пугач.

Ад нечаканага гуку Рысь здрыгануўся ўсім целам, устрывожана глянуў уверх вялікімі вачыма. Ён баіцца — выразна адчуў Донай. Люта, смяротна баіцца таго, схаванага за грывотным імем. Баіцца — і ўсё роўна з'явіўся тут, каб папярэдзіць, каб падказаць былому настаўніку бяспечны шлях. Каб выратаваць.

— Я... перадам Вотану, — ціха паабяцаў Донай. — Будзь упэўнены.

Рысь утаропіў у яго недаверлівы пагляд, і на імгненне іх вочы сустрэліся. А Донай пабачыў праз іх, прабіўшыся скрозь бляклы васільковы колер, як бы ўпаўшы ў вузкі тунэль расшыраных зрэнак. *«Чалавечае дзіця, так ён сказаў, — нанізваліся, перліна за перлінай, горкія чужыя думкі. — Цяпер — не. Болей — не. Віхура, завяя, пагрозлівая бура, туга спавітая старымі чарамі, ніякі не чалавек. Неба, нашто ён глядзіць, пракляты вырадак, нашто ён так на мяне глядзіць?!»*

Цяжка ўздыхнула, нехаця паддаючыся націску волі, чужая памяць. Замаячыла белая здань печы ў паўасветленым пакоі, поўным зеленаватага паўзмроку. Вымытая падлога пахне аерам, высокі парог у сенцы нагрэты сонцам, а жанчына з доўгімі светлымі косамі нагою гойдае люльку. Твар яе сцерты часам, і словы сцерліся, адно няхітры матыў усё яшчэ ўецца, звіваецца ў тонкую цёплую нітачку над ледзяной безданню. Нітачка ад сэрца да сэрца. Цурчыць і парыпвае кола калаўрота, цягнецца ніць, цягнецца калыханка, цягнецца напоены сонцам дзень.

А жанчына са сцертым смугою памяці тварам паварочваецца, усміхаецца забытаю ўсмешкай, працягвае руку, называе па імені — без голасу, аднымі вуснамі. І не разабраць, не ўгадаць, не адгукнуцца.

Дзінь! Гэта рвецца тонкая нітачка, гасне доўгі сонечны дзень. Змыкаюцца над галавою каменныя скляпенні, іней аблягае кругам па высокай траве. Кола прыпыняецца і нямае. І няма імені, няма сонца, няма памяці. Нічога няма, адно старадаўні спеў, уліты з чароўным дурманам пад скуру, у жылы, спеў, што звій змяніны кольцы за вачыма і ўкруг сэрца — не вырвацца, не выбавіцца.

Дзінь! Як атрутнае срэбра, што плыве па целах стаячых камянёў. І са срэбрам, са спевам, з чарамі, шэптамі, галасамі — назад, прэч, вонкі, як бы вынырваючы з глыбіні.

— Хто... ты такі?.. — з высілкам прагаварыў Рысь, па-дзіцячы ўсхліпваючы і аціраючы слёзы. Тыя беглі няспынна, ліліся па твары неўтаймаванымі ручаінамі, быццам доўга стрымліваліся, а зараз прабілі сабе дарогу скрозь ледзяную корку.

Донай, усё яшчэ поўны чужой памяці, усё яшчэ аглушаны і агаломшаны, пачуў ягоны голас як бы з-пад вады, павёў плячыма.

— Чалавек, — адказаў.

Рысь пакруціў галавой, пырснуў кароткім злым смяшком.

— Хлусня, — адказаў сіпла. — Ну, які ж з цябе чалавек? Людзі — слабыя. Брыдкія і брудныя дурныя жывёлінкі, што псуюць усё, да чаго дакранаюцца, ды толькі і ведаюць, што пладзіцца і грызціся між сабою. Княжыч, аднак, надумаў, як пра іх паклапаціцца — пра іх усіх, назаўжды, каб вывеліся дашчэнт, каб і звання не засталася. Туды і дарога, — цадзіў Рысь скрозь зубы. Слёзы ў яго высахлі, быццам і не было.

— І як жа гэта — паклапаціцца? — Донай звузіў вочы. Рысь з'едліва чмыхнуў: маўляў, не твая справа, не па тваім розуме.

— Словам... скажы Косткасею, — таропка прагаварыў ён. — Каб... не прыходзіў. Ясна? Там, ля Істачы, ля вытоку Ракі — смерць яму. Княжыч наш слоў на вецер не кідае.

Патрэсквалі крышталікі інею, мякка ўздыхаў снег. Донай жа ўспамінаў заліты чорнай крывёю снег пад белымі камянямі і драпежнага паляўнічага, што крочыў па схіле кургана, трымаючы ў руцэ сатканы з лёду клінок.

Што ж ён мог такое надумаць, каб вынішчыць людзей?

— Скажы Косткасею, — настойліва папрасіў Рысь, зноў пужліва глянуў цераз плячо — і рэзка падаўся назад на некалькі крокаў, прэч ад хісткага кола святла, і змяшаўся са снежным кружэннем ды змрокам, і развеяўся, быццам здань.

— Эй!.. — гукнуў яго Донай, ды ніхто не адазваўся.

«Многае становіцца на сваё месца, — меркаваў пра сябе Донай, углядаючыся ў павольнае кружэнне снегу, падстаўляючы твар халоднаму ветру. — Княжыч, які прагне ўлады і гвалтоўна скідае бацьку з трона, не такая рэдкая рэч сярод людзей — то чаму ў не-людзей павінна быць іначай? Праўду сказаць, чалавечыя ўладары не плятуць змяніныя чары, а таму іх сыход, хаця, можа, і абрыне дабрабыт княства ці ўсталяваны хісткі мір з ваяўнічым суседам, ды, прынамсі, не выкліча з нябыту Старых Звяроў».

Думкаю ўдарыла, як лязом: што, калі ў Старых Звярах уся справа? Што, калі чары прошчаў аслабілі наўмысна, нападлі чорнай крывёю, каб выпусціць скаваныя імі поўныя нянавісці волі, каб даць Звярам папасвіцца на чалавечых жыццях, наталіць адвечны голад? Адно Старыя Звяры — не авечкі, і наўрад ці загнаць іх назад атрымаецца лёгка і проста, нават і ў народа курганоў. Цікава, ці падумаў пра гэта той поўны помсты княжыч.

— Вольмір, значыць, — прамармытаў Донай.

Імя, нават прамоўленае шэптам, грывнула нечаканаю сілай, і накаціў цень болю ад інеістага ляза пад рэбрамі — прадчуванне ці прадбачанне, народжанае кашмарам.

Донай, кусаючы вусны, сагнуўся напалам, прыціскаючы ўяўную рану рукою, і чорная густая кроў, падавалася, бліснула ў пужлівым святле ліхтара. І трэба было часта дыхаць, уцягваць у сябе марознае паветра. Затрымлівацца *тут*, чапляючыся за сапраўднае, існае: за снег, і холад, і фырканне коней у стайні, і ціхую музыку, што вылівалася з дзвярэй карчмы. Чапляючыся за самога сябе, за паветра ў лёгкіх, за плынь крыві ў жылах, за пухірккі на скуры, набухлыя ад марозу, за скаргі пустога страўніка, за белаватыя даўнія шнары і свежыя ружовыя рубцы. Усе гэтыя самыя нязначныя адчуванні прывязвалі да сутнасці, не давалі канчаткова выслізнуць, высыпацца на бязмежную белую роўнядзь пад халоднымі чужымі зорамі, хай тая і шырылася, разрасталася ўнутры.

Праз пэўны час, які для яго расцягнуўся ў вечнасць, Донай справіўся-такі з сабою і з металічным водгуллем цяжкага імені, аддыхаўся. Адчуваючы, як задубелі пальцы на руках і нагах, як дрыготкаю калоціць усё цела, вярнуўся карчму. Абтрасаў у цёпрых сенцах ацяжэлы ад снегу плашч і слухаў, як мацнее голас лютні, як напяваюць звонкія струны, рассыпаючы гукі, падобныя да іскрыстых вадзяных пырскаў. У гэтай песні жыло возера, чыстае, халоднае лясное возера, і, вяртаючыся за стол да Вельса і Сташкі, Донай амаль чуў — скрозь музыку, — як уздыхае пад ягонымі крокамі буйны жоўты пясок, як шэпча зялёны трыснёг.

І *бачыў*: па падтопленым беразе ляснога возера мерна крочыў бусел, зырка-белы. Такія ж чыстыя белыя аблогі купаліся ў вадзе, а па пяску ўпарта ступала дзяўчына, на якой бліскаў панцыр, вяла пад аброць танканогую пярэстую кабылку. А музыка была вакол, сцялілася над возерам, як туман, бліскала сярэбранай лускай на хвалях, патыхала водарам ігліцы.

— Счакай!.. — прагаварыў Донай разгублена.

Тая, у бліскучым панцыры, быццам бы пачула — азірнулася цераз плячо, закладаючы за маленькае вуха неслухмяныя русыя пасмы. У касе, што змяілася цераз плячо і на спіну, бліскалі сонечныя зайчыкі, а па твары рассыпалася рабацінне. Твар быў знаёмы і незнаёмы адначасна, а ледзяныя іглы ажывалі ў скронях ды пад павекамі — яшчэ няўныя, зачараваныя музыкай. Ад руху іглаў знікла дзіўнае насланне, столь прыціснула зверху, сцены абступілі — страшныя сваёй непарушнай рэчыўнасцю.

Вельс сядзеў, павярнуўшыся да лютніста, з надзіва прасветленым тварам, падпершы галаву кулаком. А вось Сташка, мелодыяй нікольні не захопленая, хмурылася і час ад часу кідала на безуважнага Вельса кароткія пагляды, ці то вінаватыя, ці то раздражнёныя, быццам музыка нахабна перарвала іхнюю размову, для яе самой дужа важную.

Астатнія госці, аднак, слухалі ўважліва, і нават суровыя старыя горцы ківалі з адабрэннем. Калі азёрная песня завяршылася, пляскалі ў ладкі таксама ўсе, дружна і гучна, прысвіствалі, тупаталі. І прасілі, як дзеці: «А вось бы яшчэ, а вось бы яшчэ!» Дружыннікам хацелася пачуць пра прыгоды Васількі-малойчыка, гандлярам былі болей даспадобы старыя балады, каб можна было расчуліцца ды пусціць слязу. Горац-падлетак, перамігнуўшыся са сваімі старымі, прасіў песню пра хітрага фазана і лісу. Хтосьці з гандляроў, падбягаючы, спрабаваў сунуць Ясю ў руку манетку-другую, але гэтых музыка мякка скіроўваў да гаспадыні карчмы. Тая, здзіўленая, сядзела ля печы, трымаючы на каленях меншае дзіця, і хутка ў яе хвартуху назбіралася з дзясятка сярэбраных дукатаў.

У багата прыбранай зале Вугеркаўскага замка панны і кавалеры гэтаксама захопленыя слухалі, быццам спавітыя чарамі, а пасля дагодліва прасілі Яся зайграць ім любімыя песні. «Можна быць, — меркаваў Донай, сядоучы побач з братам, — сапраўдная музыка не дзеліць слухачоў па ўзросце, па паходжанні і багацці. Усе людзі, кім бы ні былі, адчуваюць сапраўднае аднолькава, аднолькава ім любуюцца і аднолькава да яго імкнуцца».

Ясь — праўда, праз яшчэ добрых паўтузіна песень — вярнуўся да іх, трохі захаканы, рас-трапаны і потны, амаль зусім асіплы, затое шчаслівы, ажно свяціўся, быццам новенькі дукат. Прагна піў журавінавы ўзвар, паднесены ўдзячнай карчмаркай, і лютня, бліскаючы залацістым бокам, мірна ляжала ў яго на каленях, спачываючы.

— І нашто гэта трэба было? — сярдзіта спытала Сташка, усё яшчэ незадаволеная перарванай гутаркай. — Быццам грошай няма, каб за начлег заплаціць, да душы.

Лютніст паціснуў плячыма.

— Таму што мне гэта падабаецца? — спытаў рахмана, са стукам адставіўшы пусты гліняны кубак. — Таму што я гэта ўмею? Таму што так я магу дапамагчы людзям — і карчмарцы, і яе гасцям? Выбірай сама, дзіця камянёў.

Сташка трасянула валасамі і прамаўчала. Вельс чмыхнуў і ўголос падзвіўся, што навіпольскія князёўны, аказваецца, не асабліва любяць музыку. А вось Алізарава дачка, кажуць, грае ў сваёй вежы на залатой арфе ды пье так салодка, што ажно птушкі прылятаюць яе паслухаць.

«І пры ўсім тым таксама ненавідзіць музыку», — усміхнуўся пра сябе Донай, прыгадаўшы апошнюю размову з Аменай. У птушак, што прылятаюць слухаць Алізараву дачку, яму, праўда, не надта верылася: падобна, Вельс, па сваёй даўняй звычцы, пачынаў прыхлушваць. Вядома, выключна для таго, каб гісторыю ўпрыгожыць.

Зусім недарэчна, знянацку ўспомніў той сон, дзе Амена горка плакала ў сваім раззалочаным пакоі на версе замкавай вежы. Ніякія птушкі там не пелі, радавыя партрэты сачылі непрыязнымі вачыма, і дзверы, акаваныя металам, былі зачыненыя на замкі. Не самыя радасныя заручыны, падобна, прынамсі, для самой дзяўчыны.

— А я і не князёўна, каб ты ведаў, — холадна адказала Сташка. — Я рагана. Гэта братава маці паходзіць з княжага роду, не мая.

Яна коратка патлумачыла, што Тарс, яе зводны брат, — сын княгіні. А яна — дачка раганы, такой жа, як і сама. Княгіня, праўда, вырастала яе да патрэбнага ўзросту разам са сваім сынам, быццам другое сваё дзіця, хай і без асаблівай на тое ахвоты. А пасля з'явілася маці і запатрабавала малую Сташку для ахвяры Вялікай.

— Раганам дзеля волі Вялікай дазволена браць усё, што захочуць, — заключыла Сташка раўнадушна. — Ці... каго захочуць.

Ясь чмыхнуў носам і прамармытаў, што гэта многае вытлумачвае. Занадта многае нават. А яшчэ ён цяпер будзе трохі непакоіцца за свой сняданак — раптам рагана, якой усё дазволена, і гэта захоча?

— А... калі б нарадзіўся хлапец? — асцярожна спытаў Донай, ужо і так прадчуваючы адказ. — Што, таксама кінулі б Вялікай?

— А як іначай? — мовіла Сташка. І насмешліва ўсміхнулася. — Адно Вялікая звычайна не прымае іх за свае люстэркі. Выкарыстоўвае... іншым чынам.

Доная перасмыкнула ад агіды. Яму чамусьці ўзгадаліся белыя камяні згубленай прошчы, спрэс аплеценай павуціннем, ды коканы, дзе зняволеныя былі маленькія ахвяры. Хэла, ці Ёсэмаці, ці Вялікая, ці як яе яшчэ назваць, не была пачварай — ува ўсякім разе, не была адной са Старых Звяроў. Але гэтае выкарыстанне людзей, гэтыя ахвярапрынашэнні, гэтае абыходжанне са Сташкай, быццам з неадухоўленай рэччу, выклікалі хвалю душнага гневу, што выходзіў з дзікіх, цёмных глыбінь, падымаўся вышэй і вышэй, барвовым марывам засцілаючы зрок. І самі сабою сціскаліся кулакі, і скрыпелі зубы, і бяргвенне ў сцяне парыпвала, прасядаючы пад цяжарам разбухлага ценю. Ясь, акругліўшы вочы, зірнуў Донаю за спіну — і прысвіснуў, і нахмурыўся.

— Ну, ну, Ручай, — прашаптай няголасна.

— Магу цябе запэўніць, *не-князёўна*, — злосна адчаканіў Вельс, — наш стары не прыжыў нас з нейкай там ведзьмай дзеля, трасца яе дзяры, ахвяры тваёй Вялікай. І годзе ўжо на гэтым, да душы. Згода, а?..

Сташка паціснула плячыма — ці то пагадзіўшыся з Вельсам, ці то проста не жадаючы з ім болей спрацацца.

— Як пажадаеш, — адказала раўнадушна.

Вотан з Нешкаю пакуль не з’явіліся, таму, параіўшыся разам, вырашылі застацца на ноч тут жа, у карчме ля вугеркаўскага форта. Лепшыя месцы ўжо, вядома, аказаліся занятымі падарожнымі гандлярамі ды праезджымі горцамі, але ўдзячная Ясю карчмарка ахвотна ўладкавала іх чацвярых у цесным пакойчыку, аддзеленым дашчанай загарадкай ад кухні, дзе яна сама начавала з дзецьмі.

Тут, падалей ад лішніх вушэй, Донай шэптам распавёў пра з’яўленне Рысі ды ягонае папярэд-жанне. Ясь, любоўна прыстроіўшы найперш сваю лютню і выгодна абапершыся спінай на сон-нага Стаўры, толькі пазяхаў ды паціраў вочы кулаком. Пра сваю спадчыну ў Кургановым Полі ён болей не згадваў, ды і, напэўна, не хацеў заговорваць пра гэта. Донай, у сваю чаргу, не згадаў таксама, бо не было як выдаваць чужую таямніцу. Рассудзіў так: да Істачы ім усім у любым вы-падку дарога адна, а ўжо што там прыдарыцца — справа зусім іншая.

— Хлопчыка маглі і падаслаць, — стомлена заўважыў Ясь між пазяханнямі. — Каб страху нагнаць. Ніхто з іх, нават і той, хто зараз на чале Гона, не хацеў бы выходзіць на двубой супраць Вотана.

— Але ваш Вотан — гэта толькі адзін вой, — нагадала Сташка, скрыжаваўшы на грудзях рукі, — а паляўнічых на Кургановым Полі многа, ці не так?

— Рацыя, біцца ў справядлівым двубоі сам-насам — адно, — пагадзіўся Вельс, — а калі ўсе скопам... Нешта я і без прадбачанняў цямлю, што ніякай справядлівасцю там і не пахне. Нават калі іхняга княжыча справядлівасцю абмазаць і падпаліць.

— І дзе ж ты возьмеш столькі справядлівасці, ружычанін? — чмыхнула Сташка.

— О, я вынаходлівы, — з панаднай усмешкай гукнуўся Вельс.

Ён уздыхнуў і, адкінуўшыся на сяннік, прастагнаў, прыкрыўшы далонямі твар, што толькі яго-ны разумнік брат можа выйсці праветрыцца — ды за адным махам звесці блізкае знаёмства з нейкім там вершнікам Гона. Калі так далей пойдзе, Донай яшчэ і з гэтым, Як-там-яго, самааб-вешчаным Князем Зімы незнарок пакуміцца, проста па прыродную патрэбу ў кусты адышоўшы.

— Н-наўрад, — ціха адазваўся Донай, чырванеючы. — І... гэтага паляўнічага я раней сустракаў. Тады, ля навіпольскай вёскі. Калі... ну...

Вельс рэзка сеў, хмурны і злосны.

— То бок, — удакладніў сярдзіта, цэдзячы словы праз зубы, — гэтая поскудзь цябе забіць хацела, параніла нават, прычым так, што ты ледзьве багам душу не аддаў на тых смярдзючых балотах? А ты, Неба бачыць, з пачвараю задушэўна пагутарыў і адпусціў дадому-дахаты?

— Ён... чалавек, — выправіў Донай брата, і той недаверліва фыркнуў. — Падменьш.

Ясь цяжка ўздыхнуў і пакруціў галавой.

— Яны патроху выміраюць, — прагаварыў ціха. — Іх становіцца ўсё меней і меней, а лю-дзей — усё болей. І нават чалавечыя дзеці, выхаваныя між курганоў, быццам адны з іх, нічога не змяняць.

— Які ж ён чалавек? — абураўся Вельс. — Можа, быў калісь, а цяпер — адзін з паляўнічых. Няма чаго... шкадаваць. Цябе яны, нябось, не шкадавалі, каб іх трасца!..

— А я — не яны, — мовіў Донай ціха.

Брат прыўзняў бровы і толькі ўздыхнуў. Донай адчуваў: злосць у Вельсе ўлеглася, як полымя ападае ў прысак, саступіла месца трывозе. «Ён жа мог па тваю душу прыйсці, злыдзень, — білася ў жылах разам з крывёю. — Ён жа мог...

— Добранькі ж у цябе брат, ружычанін, — амаль спачувальна прагаварыла Сташка са свайго кутка і сумна пахітала галавой. — Да ўсіх, апроч самога сябе.

— Каму-каму, а табе, дзіця камянёў, — прагаварыў Ясь, адкідваючы збытанья валасы з твару, — на ягоную дабрыню наракаць не варта. Занадта часта яе выпрабоўваеш.

На гаспадароў голас брахнуў паўсонны Стаўры — некалькі абвінаваўча. Мусіць, ганчак таксама яшчэ сердаваў на Сташку за той выпадак з Гонам.

— А табе, вершаплёт, — спакойна адазвалася Сташка, — вядома, зручна заграбаць жар чужымі рукамі. Што Вотана, што, — яна кіўком паказала на Доная, — унь яго.

— Гэй, вы двое! — абурана ўзвіўся Вельс. — Годзе размаўляць так, быццам яго няма побач. Ён жа не глухі і вас, каб вы ведалі, цудоўна чуе.

— Чую, — кісла пацвердзіў Донай. — Цудоўна. Усіх траіх. Ага.

Вельс пачухаў патыліцу, Ясь паціснуў плячымі, Сташка надзьмулася, і ўся размова змялася. Пра княжычаву задуму, якую мімаходзь згадаў Рысь, Донай распавёў тут жа і, хай і не без вагання, свае здагадкі агучыў таксама. Ясь не здзіўся, нават брывом не варухнуў, быццам чуў такое не ўпершыню. Сташка пазмрачнела, азадачана кусала вусны, задуменна сплятала і расплятала пальцы, спярэшчаныя чароўнымі знакамі. Гаварыць нікому не хацелася — быццам ад цяжару думак, што наваліліся на кожнага, дрэнна варочаліся языкі. Таму вырашылі легчы-такі спаць, спадзяваючыся, што раніцаю гэты цяжар стане хоць трохі лягчэйшым.

— Можа, — шапнуў брату Вельс, калі Сташка пагасіла свечку ў ліхтары побач са сваім ложкам, — можа, яно і правільна было б, злыдзень. Збегчы як далей і як хутчэй. А?..

Яны ляжалі побач на двух старых сенніках, пасцеленых на падлозе, падклаўшы скручаныя плашчы пад галовы. Блізка, зусім як калісьці ў маленстве: працягні руку — і сягнеш скрозь цемру, схопішся за рукаў, доўжачы і пацвярджаючы адвечную сувязь.

Брат, павярнуўшыся на бок, глядзеў пытална, з сумневам, з ранейшаю трывогай. Вочы яго цьмяна бліскалі халоднымі зялёнымі агеньчыкамі — не вусцішнымі, а роднымі, сваімі. Донай, таксама ўладкаваўшыся на баку, адмоўна пакруціў галавою.

— У Істачы, — зашаптаў, — корань... усяго гэтага. Вынішчаць трэба корань, разумееш? Калі новы Князь Зімы вып'е вады з рачнога вытоку ў ноч Сонцавароту, чары, што трымаюць пачвар, адновяцца.

— Хай бы так, — прамармытаў Вельс.

А Донай падумаў пра Яся, які мусіў знікнуць, каб з'явіўся гэты самы новы Князь, і горка падціснуў вусны.

Таго, другога княжага спадчынніка, апантанага ўладай і аслепленага нянавісцю, да вытоку вялікай ракі, да пракаветных чараў падпускаць аніяк нельга, гэта было відавочна. Калі разважаць халодным розумам, то нібыта лепш загінуць камусьці аднаму, чым сотням тысяч. Але ад халоднай разважлівасці нічога не застаецца, калі ты ведаеш гэтага аднаго, калі для цябе гэта не бястварая ахвяра дзеля ўсеагульнага шчасця, а жывы чалавек.

А ахвяраваць жывым чалавекам, змушаць таго перараджацца ў некага — ці ў нешта — яшчэ, Неба бачыць, было вышэй за Донаевы сілы.

Вельс, быццам адчуўшы гэтыя развагі, уздыхнуў. Варухнуўся, зашаргацеўшы сеннікам, — і Донай адчуў знаёмы супакойлівы цяжар братавай рукі на сваім рукаве.

— Значыць, у Істач, — прашаптаў Вельс. — Але ж... і страшна гэта ўсё, злыдзень.

— Страшна, — шчыра пагадзіўся Донай. І паснуў, ледзь звёўшы павекі, і ў сне доўга-доўга ішоў па бясконцым лесе, над якім згараў і аніяк не мог адгарэць пахмурны дзень. За маўклівымі дрэвамі, між якіх на мяккіх лапах прабіраўся сівы туман, Донай раз-пораз лавіў бакавым зрокам абрыўкі чужых сненняў. То жвавае танканогое ваўчання, наставіўшы велікаватыя вушы, подскакам неслася за нахабнаю сарокай, то паказваліся пагрозлівыя іклы белых камянёў, то праходзіў міма, не зважаючы, Ясь, адно каб тут жа бяследна патануць у тумане.

А скрозь гэты сон, цесна знітаваны з чужымі, праглядала іншае сненне, поўнае гулкага рэха ды вільготнага каменю, поўнае голасу вады і зеленаватых блікаў ад чароўных агнёў. Донай як бы крочыў па ледзяной корцы, па марознай брані ракі і мог бачыць, што прыхавана ўнізе, што насцярожана чакае свайго часу.

«*Істач*, — шаптала ўсюдыісная, нямоўчная, звонкая вада. — *Істач*».

Раніца асаблівай палёгкі не прынесла. Мароз, што ўчора вечарам хапаў за шчокі, зашкляў лужыны ды схопліваў камякі броду, адступіў, а снежавыя хмары знесла за раку. З дахаў рассыпаліся звонкія капяжы, амаль што веснія. Дарогу развезла, па поўных талага снегу каляінах пакаціліся, пакрэхтваючы, вазы навіпольскіх гандляроў. Пацягнуліся гужом уздоўж берага да Мокрай Дубравы, што стаяла ля самых каменных парогаў, а стуль па сцішанай і лагоднай рацэ — на ладдзях да Вугеркі. Горцы з'ехалі таксама, адно ў супрацьлеглы бок, прыспешвалі рыжых коней па тракту на поўдзень, у Кудравіцы, да вольных майстроў.

— Можа, нешта здарылася? — прагаварыў Донай, паглядаючы на Вугеру ўнізе, што курылася бледнай смугою.

Вецер рваў плашч з ягоных плеч, блытаў валасы, сыпаў у твар дробнымі пырскамі халоднай вады.

— З Вотанам? — усміхнуўся Вельс. — Кінь. Гэта хутчэй ён можа з некім *здарыцца*.

Яны з братам, пакінуўшы ў карчме Яся, які самааддана забаўляў новых гасцей песнямі, ды заўважна пазмрачнелую Сташку, скіраваліся ў памежны форт, да якога ляпілася селішча. Тамтэйшы сотнік доўга слухаў тлумачэнні наконт княжага загаду, з сумневам пачэсваў сіваватую бараду і гучна соп. На згадцы пра кадука ў Парэччы ды вогненнага птаха ў Холмечы ў вачах у яго бліснуў інтарэс. У любым выпадку, выправіць у Вугерку ганца з лістом князю ён пагадзіўся — і не без цікаўнасці назіраў, як Донай таропка водзіць пяром па адным абрыўку паперы, крэсліць, крэмзае, ставіць кляксы, змянае і бярэцца за іншы.

Верагодней за ўсё, меркаваў Донай, вымучваючы з сябе два-тры сказы пра Баштавы Гаці, гэты ліст апынецца ў Вугерцы яшчэ да таго, як яны дабярэцца да Істачы. Адтуль можна будзе напісаць трохі падрабязней, а цяпер, пасля ўрачыстых заручын, Алізар мусіць проста ведаць, што можа спакойна выпраўляць дачку ў Навіполе.

«Іншая справа, ці ўзрадуе гэта саму князёўну», — падумаў Донай. І прыкусіў кончык пяра, марна ламаючы галаву, як лепей напісаць пра пачвару ў навіпольскім Парэччы. Словы танчылі вакол, дражнячы, не даваліся, унікалі. Вельс, удосталь нагледзеўшыся на братавы пакуты, мякка адабраў у таго пяро ды паперу. А пасля, падвязаўшы валасы, хутка, з кучаравымі росчыркамі на «Яго Княжай Мосці», накідаў ветлівы і годны зварот да Алізара, уклаўшыся ўсяго ў чатыры сказы.

— Падпішыцеся, васпане, — Вельс падсунуў брату гатовы ліст. Донай яшчэ раз прабег вачыма па вытанчаным Вельсавым почырку, любуючыся звівамі чарнільных ліній, і паставіў унізе сваё імя — колькі вуглаватых літар, што аніяк не жадалі стаяць роўна.

Сотнік, як толькі чарніла падсохла, капнуў на скрутак чырвоным сургучом і змацаваў пячатку форта — вугеркаўскім касматым мядзведзем.

— Апоўдні, — мовіў барадаты, не хаваючы прыязнасці, — будзе выпраўляцца ганец у сталіцу, то разам з іншаю поштай прыхопіць і гэта.

Пасля сотнік кашлянуў у немалы кулак, змерыў Доная прагнымі вачыма і паўшэптам спытаў, ці праўда, што слаўны пан Донай з Ружыцы цяпер разумее мовы ўсіх жывёл ды птушак.

— Ну, ведаеце, — сотнікаў голас здрадзіў, сарваўся на віскат, і барадач нават заружавеў. — Кадукова сэрца з'еўшы. А?

— Праўда-праўда, — з каменным тварам адказаў Вельс проста ў здзіўлення вочы сотніка. — А яшчэ ў яго ручны воўк, што сам размаўляе чалавечым голасам.

— Воўк размаўляе?.. — разгублена паўтарыў сотнік. Вельс паківаў і змоўніцкім шэптам дадаў, што воўк, па ўсім відаць, не абы-які, не просты так сабе нейкі воўк, а:

— Пярэварачень!..

Барадаты сотнік адначасна дзівіўся і жахаўся, акругляючы вочы, асяняў сябе знакам светлых багоў. Донай моўчкі хмурыўся і толькі занепакоена касіўся на брата. А Вельс вытрымліваў сур'ёзную міну, ажно пакуль яны не выйшлі на двор. І толькі там, на дзіва ўсім дазорным і лучнікам, што практыкаваліся, страляючы па саламяных мішэнях, весела зарагатаў.

— Не трэба было гэтага казаць, — мовіў Донай, калі яны, ведучы коней за сабою, выйшлі за вароты форта.

Дарога вілася між падслепаватых хатак, уздымалася высока на кручу, да карчмы. З-за плотаў за імі цікавалі мясцовыя жыхары, праводзілі доўгімі паглядамі, досыць голасна перашэптваліся. Донай быў амаль упэўнены, што ў шэптах за спінай пачуў абрыдлае «Вой-Выратавальнік», але высылкам волі стрымаў сябе і не стаў паварочваць галаву.

— Пра ваўка-пярэваратня? — насмешліва спытаў Вельс. — Але ж гэта не тое каб нейкая там прыдумка. Лічы — чыстая праўда. Ну, амаль што чыстая.

— У тым жа ўвесь цымус, — раздражнёна азваўся Донай, — што гэта — праўда. Досыць небяспечная, між іншым. Праўда, пра якую лепей было б забыць, пра якую лепей было б не згадваць, асабліва пры чужых людзях.

Ён прыпыніўся і замаўчаў, паціраючы скронь, якую зноў закалола ледзяной іголкай. Кінутыя ў запале словы чамусь непакоілі, быццам былі не на сваім месцы, быццам аднойчы ўжо прагучалі — прычым неяк *не так*, да злачыннага няправільна, да жудаснага небяспечна і шкодна. Вельс прыпыніўся таксама, рассяяна глядзеў то на стужкі трактаў, што разб'ягаліся адсюль на поўнач, захад і ўсход, то на карчму, ля якой прыпыніліся вазы, нагружаныя бочкамі, то — з дабрадушным пытаннем прыўзняўшы бровы — на брата.

— Я... — прагаварыў Донай, халадзеючы знутры, — я раней не казаў табе... маўчаць? З-змоўчаць? Не мог жа менавіта я...

Дыхання яму не ставала, і словаў — таксама. Толькі што вірылі побач, як весняя вада, пазвоньвалі на вуснах, складаліся правільна і ўцямна, так, як жадалася. І вось — сышлі, маладушна збеглі. І яму самому настойліва хацелася збегчы — ад колкай балючай памяці, што дасюль не праяснілася, ад гэтай размовы і Вельсавых спакойных вачэй.

Донай кашлянуў, адчуваючы, як сплывае з-пад ног зямля, як пяе ў жылах сцюдзёнае срэбра. «*Ты абяцаў забыцца*», — запела ўвушшу на розныя лады. Вельс, быццам прыслухоўваючыся, быццам мог пачуць усю гэтую буру галасоў унутры брата, нахіліў галаву набок, спакойны і ціхі.

— Як бы там ні было, *што* б там ні было, я не хацеў, — вінавата загаварыў Донай, востра пакутуючы ад бязладнасці на вуснах, пераадольваючы абуранае гняўлівае срэбра. — Я не гэтага хацеў, праўда. Я ніколі *такога* для цябе не хацеў.

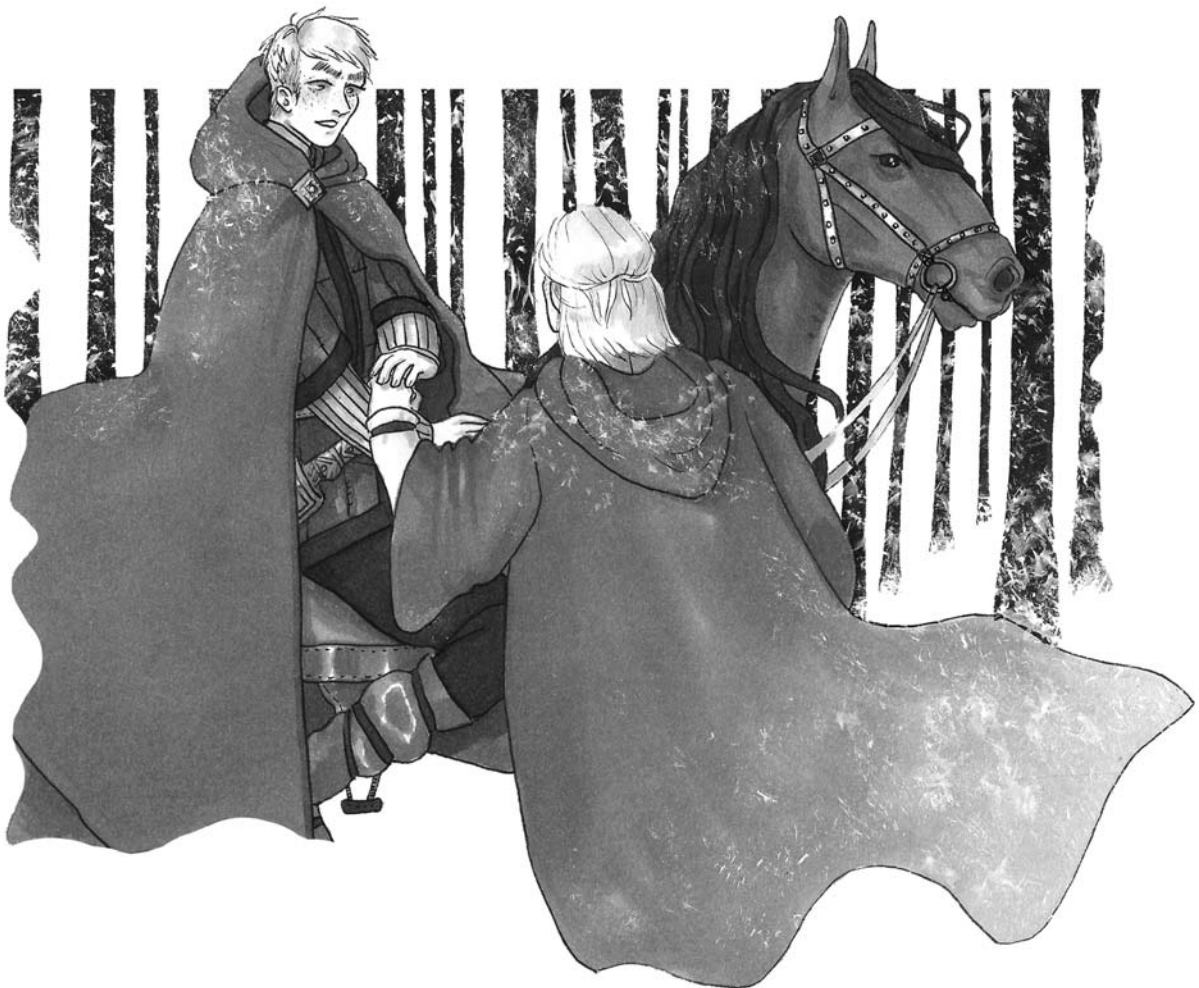
Гаварыў — і сам да канца не мог зразумець, чаго іменна не хацеў і за што так адчайна просіць прабачэння. Марозная дымка ўзнімалася над памяццю, замгляла ўнутраны зрок, знясілівала.

— Я... ведаю, злыдзень, — лагодна адказаў Вельс. Паморшчыўся, быццам яго ўкалола болем, і прыклаў палец да ўсмешлівых вуснаў, як бы засцерагаючы і брата, і самога сябе.

«Быццам нехта вусны замкнуў», — узгадаў Донай і бяссьільна скрыпнуў зубамі. Набраў болей свежага паветра ў грудзі — паветра, што дыхала рачною сырасцю, зімоваю слотай, падмоклай асінавай карою, сухім палыном на крутых берагах Вугеры. Да водараў пустак, яроў і дзікіх пагоркаў дамешваліся і вясковыя пахі — дымоў ад чалавечых ачагоў, на якіх гатавалі ежу, гародаў ды хлявоў, сабачай поўсці, аўчыны.

А да ўсяго гэтага — дзікага і чалавечага — дадалася нешта яшчэ, нешта трэцяе, што не належала ні да таго, ні да іншага. Нешта, чаго тут быць не павінна. Не пах нават — а навязлівае адчуванне прысутнасці, трохі прыглушанае, размытае ад сырасці, але яўнае. Пагрозлівае, небяспечнае, поўнае прагнага голаду, жадання набіць бяздонную вантробу трапяткімі чалавечымі жыццямі.

— Стары Звер, — павольна прагаварыў Донай, крутануўшыся на месцы, прыслухоўваючыся да ўздыхаў ветру ў хмызах, старанна ловячы тонкую нітчку адчування — як некалі навучыў Вотан.

— Тут?.. — жажнуўся Вельс, з трывогай аглядаючыся па баках, быццам чакаў, што з-за бліжняга плота на іх вось-вось кінецца кадук.

— Досыць... блізка, — адказаў Донай задуменна і махнуў рукою прыблізна ў тым кірунку, куды сыходзіла, то разгараючыся ярка, то гаснучы, вогненная нітачка голаду.

У гэтага голаду быў свой спеў, свая мова, падобная да мовы прошчаў, але перайначаная, перавернутая, перакручаная навыварат. Той страшны спеў, што віўся над сухім палыном, зараз заходзіўся звонкай радасцю паляўнічага, і адвечная няўтольная прага спявала, хрыпла і грозна. Донай, бяздумна акунуўшыся ў чорнае прадонне пачварнага голаду, ледзь выбавіўся, ледзь вынырнуў з яго, задыхаючыся і скаланаючыся ўсім целам.

Радасць, што гучала ў пагрозлівай песні голаду, была радасцю пагоні.

— Звер ужо счуў сваю ахвяру, — мовіў Донай брату, таропка ўскокваючы ў сядло. Звузіўшы вочы, уважліва прыглядаўся да сырых завіткоў дарогі, да палыновых пагоркаў. Чуў цяжкі зварыны пах, чуў вычварную радасць, ад якой кроў застывала ў жылах, чуў, як Ручай у ножнах на поясе адгукаецца на галодны голас гнеўным рокатам прошчаў, прагнуў заглушыць і засячы тое вычварнае, вусцішнае.

— Чакай! — выдавіў Вельс, хапаючы братавага каня пад аброць. — Ты ж не збіраешся вось так, злыдзе... Донай, не!..

А голад імкліва ляцеў па ўзгорках, з прысвістам уцягваючы паветра, хапаючы біццё чалавечай крыві, чалавечыя дыханні, высочваючы, выглядаючы. Не так далёка, асабліва калі напасткі, але і не так блізка. Апускаючы павекі, ідучы па вогненнай нітачцы над безданню, Донай бачыў не сваімі вачыма звывы дарогі, і азяблыя асіннікі, і кволья парэчанскія бярозкі.

— Не стану адпускаць цябе аднаго, — забурчаў Вельс. — Не стану, нават і не прасі. Унь у Навіполі ледзьве да чаго не дайшло.

— Ты... ты ж можаш узяць мой след? — спытаў Донай у брата. — А, гаваркі воўк?

Вельс, незадаволены і нахмураны, без ахвоты кінуў. А яшчэ, сярдзіта сказаў, ён можа як след прыкласці свайго дурнога брата па пустой макаўцы, каб той, нарэшце, супакоіўся і не лез у чарговы раз на ражон.

— Пачакаем Вотана, — дадаў. — Ён... ён сапраўдны паляўнічы. Хай і разбіраецца.

«Гэтак было б лепш за ўсё, вядома: проста даць паляўнічаму на пачвар рабіць сваю справу. Але Вотан не паспее, — падумаў Донай. — А калі з'явіцца, ужо будзе запозна — для тых, каго ўвасоблены голад абраў сваімі ахвярамі».

— Не глядзі на мяне так, — прабурчаў Вельс. — Я не... Як жа... Якога!..

Брат рыпнуў зубамі і бяссільна вылаяўся.

— Збяры астатніх і рушце за мною, добра? — Донай зноў паглядзеў на сухія палыны, што мерна пагойдваліся пад дотыкамі ветру. — А я пакуль паспрабую...

Ён не стаў дагаворваць. Зусім не ў час згадалася першая сустрэча з кадуком, тут жа, у Парэчы. І бярозы былі тыя самыя, і так жа сарамліва ружавелі асіннікі, і неслася, дражнячы ноздры, спавітая дажджом палыновая гаркота.

— Паспрабуй не аддаць багам душу, — Вельс асуджальна пакруціў носам і таксама ўзяцеў у сядло. Зірнуў цераз плячо трывожнымі вачыма, прышпорыў каня.

Донай, болей не трацячы каштоўнага часу, прыспешыў навіпольскага скакуна, скіраваў назад да старога форта, а стуль — у дзікія пагоркі, у сухія калючыя зараснікі.

Працяг будзе.

Ілюстрацыі: Бестравайнасць.

